

STÁTNICOVÁ OTÁZKA Č. 25

Charakteristika grafického systému současné češtiny. Základní pravopisná problematika. Grafické prostředky se slohovou platností. Pravopisné dublety. Stručný vývoj českého pravopisu.

Studijní opora pro studenty oboru Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Mgr. Klára Gyüre, Ph.D.

Pedagogická
fakulta

Univerzita Palackého
v Olomouci

Charakteristika grafického systému současné češtiny. Základní pravopisná problematika. Grafické prostředky se slohovou platností. Pravopisné dublety. Stručný vývoj českého pravopisu.

Studijní opora pro studenty oboru Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Mgr. Klára Gyüre, Ph.D.
odborný asistent
Katedra českého jazyka a literatury

Pedagogická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
2023

A) CHARAKTERISTIKA GRAFICKÉHO SYSTÉMU SOUČASNÉ ČEŠTINY

GRAFÉMIKA

- ❖ zkoumá **grafickou** podobu jazyka
- ❖ základní jednotkou je **GRAFÉM (písmeno)**

- **primární** podoba jazyka je však **mluvená**, **psaná** je až **sekundární** – písmo patří k nejdůležitějším vynálezům lidstva
- čeština používá písmo zvané **LATINKA**, která je obohacena **DIAKRITIKOU** – **čárky** (á), **háčky** (ň), **kroužky** (ů), **tečky** (i, j), **apostrof** (s ´)
 - písmo může být **tiskací** a *psací*, **VELKÉ** (majuskule) a **malé** (minuskule)
 - tvoří **ABECEDU** – 42 písmen (37 domácích, 5 cizích – F, G, Q, X, W)
 - většinou se opírá o **ZVUKOVOU PODOBU JAZYKA** – zaznamenáváme především FONÉMY – v češtině je tedy **FONOLOGICKÝ PRAVOPIS** (nebo princip) ➡ pomocí písmen zaznamenáváme to, co slyšíme – tzn. **každý foném označen jedním grafémem**

- vedle písmen používáme také:
 - **ČÍSLICE** (arabské – 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9; popř. římské – I, V, X...)
 - **INTERPUNKČNÍ (ROZDĚLOVACÍ) ZNAMÉNKA** . , ; : ? ! „ “ – - ... ()
 - **PIKTOGRAMY** – obrázkové písmo
- zásadami užívání písma při psaní se zabývá **PRAVOPIS (ORTOGRAFIE)** – vhodnější termín je však **PSACÍ SOUSTAVA**
 - **závazná pravidla zápisu mluvené řeči** nalezneme v **PRAVIDLECH ČESKÉHO PRAVOPISU PRO ŠKOLU A VEŘEJNOST** (obsahují výklad pravidel a pravopisný slovník)
 - funkce pravopisu:
 - a) **zaznamenávací** – umožňuje správné zaznamenání jazykového projevu
 - b) **vybavovací** – cílem je to, aby si adresát vybavil stejný myšlenkový obsah jako pisatel projevu

ONLINE ZDROJE

- **Internetová jazyková příručka ÚJC**
<http://prirucka.ujc.cas.cz/> **TOP!**
- **Pravopisne.cz** (www.pravopisne.cz) **TOP!**
- **Moje čeština** (www.mojecestina.cz)
- **Umíme česky** (www.umimecesky.cz)
- **Facebook:**
 - Chudák čeština
 - Chudák čeština (bez pravidel)
 - Chudák čeština ale nechováme se jako pedantští č**áci
- **Instagram:** Červená propiska

- kromě FONOLOGICKÉHO PRINCIPU ještě princip:
- **ETYMOLOGICKO-MORFOLOGICKÝ a HISTORICKÝ**
 - slova píšeme v souladu s jejich **původem** (př. NN ve slově PANNA – přechýlení PÁN + NA)
 - v grafice zachováváme **značky i pro zvuky, které ztratily fonologickou funkci** (př. dříve se Y, Ý, Ů vyslovovaly jinak – EJ, UO)
- **SÉMANTICKÝ**
 - umožňuje **pravopisně** rozlišit **akustická homonyma** (homofony) – př. pan Bílý bílí bílý dům, bít X být
- **TRADIČNÍ**
 - kvůli konzervativnosti pravopisu se v mnoha slovech **přejatých** uchovává **původní způsob psaní**, i když **výslovnost je jiná** – př. watt, abbé, revue
 - **dublety** – doporučeno řídit se **fonologickým principem** (př. prezident X president)

A large yellow speech bubble with a tail pointing downwards, containing the title text. The background features faint, concentric circles and curved lines in light gray.

B) ZÁKLADNÍ PRAVOPISNÁ PROBLEMATIKA

DĚLENÍ PRAVOPISU

LEXIKÁLNÍ

MORFOLOGICKÝ

SYNTAKTICKÝ

LEXIKÁLNÍ PRAVOPIS

❖ pravopis **CELÝCH SLOV** (jak je slovo uvedeno ve slovníku)

PSANÍ I/Y, Í/Ý

➤ po měkkých, tvrdých a obojetných souhláskách, ne u koncovek!

OZNAČOVÁNÍ KVANTITY SAMOHLÁSEK

➤ př. žila X žíla

PSANÍ Ě

➤ DĚ, TĚ, NĚ, BĚ, PĚ, VĚ, MNĚ

PSANÍ ZNĚLÝCH SOUHLÁSEK

➤ na konci a uvnitř slova (př. led X let)

PSANÍ PŘEDPON S/Z

➤ př. shlédnout dolů X zhlédnout film

PSANÍ SLOV PŘEJATÝCH

➤ př. pizza, notebook

VELKÁ A MALÁ PÍSMENA

➤ na začátku slov a slovních spojení (př. Česká republika)

MORFOLOGICKÝ PRAVOPIS

❖ pravopis **KONCOVEK** (při skloňování a časování)

PSANÍ TVARŮ JMEN A SLOVES (ohebných slovních druhů)

- koncovky dle **VZORŮ**
- př. *Dala jsem **Jirkovi** knihu.* – Jirkovi – podstatné jméno, vzor **pán**
***Jirkovy** knihy jsou v pokoji.* – Jirkovy – přídavné jméno přivlastňovací, vzor **otcův**

SYNTAKTICKÝ PRAVOPIS

❖ pravopis zahrnující **VĚTNÉ VZTAHY**

SHODA PŘÍSUDKU S PODMĚTEM

➤ př. ***Ženy chodily*** po parku. ***Muži chodili*** po parku.

INTERPUNKCE

➤ VH a VV

VELMI DŮLEŽITÝ JE PRINCIP **ANALOGIE** =
STEJNÉ NEBO **PODOBNÉ VÝZNAMY** BY MĚLY
BÝT **ZAZNAMENÁNY STEJNÝM** NEBO
PODOBNÝM ZPŮSOBEM

- *př. slovo LAMPA má shodné skloňování se vzorem žena – tzn. koncovka slova LAMPA se bude i v písmu shodovat se vzorem žena*
- analogie se uplatňuje především u **morfologického** a **syntaktického pravopisu**

PŘEHLED ZÁKLADNÍCH PRAVOPISNÝCH JEVŮ

1. PSANÍ PÍSMENE CH a PÍSMEN Q, W, X

2. PSANÍ HLÁSEK PODLÉHAJÍCÍCH SPODOBĚ ZNĚLOSTI

3. PSANÍ SKUPIN DI, TI, NI, DĚ, TĚ, NĚ

4. PSANÍ I/Y, Í/Ý

5. PSANÍ PÍSMENE Ě

6. PSANÍ Ú/Ů

7. PSANÍ PŘEDLOŽEK a PŘEDPON S/Z

8. PSANÍ PŘÍPON -ŠÍ, -ČÍ, -SKÝ (-STVÍ, -STVO) a -CKÝ (-CTVÍ, -CTVO)

**ZÁVAZNÉ,
ČI
NEZÁVAZNÉ
?**

NEJČASTĚJŠÍ CHYBY

- Doplňte: „_____ potvrzuje pravidlo“.
- Přejeme vám veselé V/vánoce a šťastný N/nový rok.
- *Kde je chyba?*
 - Standartním problémem je najít dobré typy na dovolenou.
 - Hold se ti to nepovedlo, viz. ten výraz paní učitelky...
 - Nevím, zda-li jsem na takovéto spontánní aktivity. Zdá se mi to strašně bizardní.
 - Jednak bych si dal kebab s hranolkama, druhak nějaké pivo, ale je tu bohužel zákaz prodeje alkoholu osobám mladším 18-ti let.
 - Kuchař při používání koření protěžoval vždy kardamon.
- Dejte výrazy do 7. p. mn. č.: dvě malé bílé myši.

- Doplňte: „**Výjimka** potvrzuje pravidlo“.
- Přejeme vám veselé **Vánoce** a šťastný **nový** rok.
- *Kde je chyba?*
 - **Standartním** problémem je najít dobré **typy** na dovolenou.
 - **Hold** se ti to nepovedlo, **viz.** ten výraz paní učitelky...
 - Nevím, **zda-li** jsem na takovéto **spontální** aktivity. Zdá se mi to strašně **bizardní**.
 - Jednak bych si dal kebab s **hranolkama**, **druhak** nějaké pivo, ale je tu bohužel zákaz prodeje alkoholu osobám mladším **18-ti let**.
 - Kuchař při používání koření **protěžoval** vždy kardamon.
- Dejte výrazy do 7. p. mn. č.: dvě malé bílé myši. **DVĚMA MALÝMI BÍLÝMI MYŠMI**

1. PSANÍ PÍSMENE CH a PÍSMEN Q, W, X

- **CH** je **spřežka** – pojí se k ní hláska [X], popřípadě [ɣ]
- **Q, W, X** se **nevyskytují** ve slovech **českého původu**
 - *Q [KV] – status quo*
 - *X [KS] – text*
 - *W [V] – software; [U] – show*

2. PSANÍ HLÁSEK PODLÉHAJÍCÍCH SPODOBĚ ZNĚLOSTI

- **B, P, T, D, Ť, Ď, K, G, F, V, S, Z, Š, Ž, CH, H** apod.
- *př. dub [dup]* – Proč píšeme B, když vyslovujeme P?
2. *pád dubu* – proto píšeme i v 1. pádě B

3. PSANÍ SKUPIN DI, TI, NI, DĚ, TĚ, NĚ

- **D, T, N** – pokud se pojí s **I/Í** či **Ě** výslovnost změkčena [ĎI, ŤI, ŇI, ĎE, ŤE, ŇE] - *př. podíl, dělba, pozdě*
- u slov cizího původu často bez změkčení – *př. diskuze, tip, disk*

květy babyky, zvyky tamějších obyvatel, léčebná kúra, zkroutit ruce za zády, hrálo se kdo s koho, chutná mišpule, vyza velká (ryba), texty z Bible kralické, piktogramy a hieroglyfy, jezuité a františkáni, kikirikí (kykyryký) , visutá hrazda, Lužičtí Srbové, výmyk na hrazdě, žena je vinna, Krušné hory, obec Bílá Hora, volyňští Češi, zmítat se a sípat, nedělej cavyky, vymítat ďábla, lišaj a lišej, shnilé jablko, Kašperské Hory, Františkovy Lázně, Sídliště Míru, sídliště Černý Most, raná zelenina, ulice Na Vozovce, dyslexie, sumýš, mistr Jan Hus, fúrie, iglú, túje.

4. PSANÍ I/Y, Í/Ý

❖ psaní I/Y je určováno **okolními hláskami uvnitř slova**

❖ **SOUHLÁSKY:**

MĚKKÉ

- **Ž, Š, Č, Ř, C, J, Ď, ť, Ň**
- **uvnitř** českých slov se píše **měkké I**

TVRDÉ

- **H, CH, K, R, D, T, N**
- **uvnitř** českých slov se píše **tvrdé Y**

OBOJETNÉ

- **B, F, L, M, P, S, V, Z**
- **uvnitř** českých slov se píše **měkké I** (častější) a **tvrdé Y**

VYJMENOVANÁ SLOVA

pozn. **F** je sice pravopisně obojetné, ale ve slovech **českých** se vždy pojí s **měkkým I** (*fičet*), v **cizích** s **tvrdým Y** (*fyzika, hypofýza*)

C je zase tradičně **měkké**, ale jsou i případy, kdy se píše s **tvrdým Y** (*cyklista, tácy*) – lze jej tedy považovat za obojetné

4. PSANÍ I/Y, Í/Ý

❖ psaní I/Y v **koncovkách ohebných slov**

- psaní I/Y po **OBOJETNÝCH** souhláskách se řídí **TVAROSLOVNÝMI VLASTNOSTMI** (pád, číslo, rod)
- pomáháme si **ANALOGIÍ** ke slovům, která se **stejně skloňují** – tzn. mají **stejný VZOR** (u vzorů víme, kde je I/Y, protože jim předchází tvrdá nebo měkká souhláska, a tím pádem I/Y určíme i u slov s obojetnými souhláskami) → pokud mají **dvě slova stejné skloňování**, musí mít i **stejnou koncovku (vzor)**

pozn. může dojít i ke **sporu s pravidlem** psaní **měkkého I po měkkých souhláskách** a psaní **tvrdého Y po tvrdých souhláskách** – např. u hlásky **C** může být na konci slova tvrdé Y (*př. kecy, tácy*), ojediněle může být tvrdé Y i po hláskách **Č, Š** (*př. bez Maryši, u Staši*)

4. PSANÍ I/Y, Í/Ý

❖ psaní I/Y v **koncovkách sloves, přídavných jmen a zájmen**

- mezi některými **VĚTNÝMI ČLENY** dochází ke **SHODĚ** v některých **mluvnických kategoriích** (pád, číslo, rod) – tato shoda je vyjádřena **KONCOVKAMI SLOV**

PODMĚT A PŘÍSUDEK

- u **přísudku** ve slovesných tvarech, kterým říkáme **příčestí**, se shoda vyjadřuje **koncovkou**, která odpovídá **jmennému rodu podmětu**
- př. Ženy četly zprávy.* – ženy – rod ženský, četly - příčestí

PŘÍVLASTEK A ČLEN ŘÍDÍCÍ

- shoda v rodě, čísle a pádě
- př. malí chlapci* – 1. p., č. mn., r. m. živ.

❖ ***Jak postupovat, pokud podmět není vyjádřen?***

Řídíme se kontextem – *př. Dívky byly vzdělané. Od rána si jen četly.*

❖ ***A jak postupovat, když neznáme ani kontext?***

V tomto případě použijeme generické maskulinum (koncovka *l*) – *př. Na kontrole nám řekli, že je vše v pořádku. Pak si chtěli jen povídat.*

❖ ***Proč je pravopisná shoda tak důležitá?***

Protože je, mimo jiné, jediným ukazatelem rodu podmětu

př. Míla a Stáňa nedorazili. – dva muži, popř. muž a žena

př. Míla a Stáňa nedorazily. – dvě ženy

př. Průvodčí dali/daly pokyn k odjezdu.

NĚKOLIKANÁSOBNÝ PODMĚT s více rody

- přednost má vždy **ROD MUŽSKÝ ŽIVOTNÝ** (př. *Muži, domy, ženy a kuřata byli přestěhováni.*)
 - pokud ve větě není, následuje **ROD MUŽSKÝ NEŽIVOTNÝ** (př. *Domy, ženy a kuřata byly přestěhovány.*)
 - pokud ani ten ve větě není, následuje **ROD ŽENSKÝ** (př. *Ženy a kuřata byly přestěhovány.*)
- pokud **NĚKOLIKANÁSOBNÝ PODMĚT** stojí **ZA PŘÍSUDKEM** (podmět je v postpozici), může být analogie vedena k tomu členu podmětu, který je **PŘÍSUDKU NEJBLIŽE** (ale není to pravidlem) – př. *V kupé seděly ženy a muži.*
- pokud jsou v podmětu **VÍCE STŘEDNÍCH RODŮ V JEDNOTNÉM ČÍSLE** bude mít přísudek **koncovku Y** – př. *Mňoukání a škrábání se ozývaly pokojem.*

5. PSANÍ PÍSMENE Ě

DĚ, TĚ, NĚ

- i přes to, že vyslovujeme [ĎE, ŤE, ŇE] vždy je píšeme DĚ, TĚ, NĚ (*př. později, děti, v případě, na světě*)

BĚ/BJE, VĚ/VJE

- vyslovujeme sice stejně [BJE, VJE], ale rozhodující je, zda se nachází v **kořeni** (či v jiné části slova), nebo se jedná o **hranici mezi předponou a kořenem** (*př. oběma X objev, svět X vjem*)

PĚ/PJE

- hlavně **PĚ** (*př. dospělý, opět, pěkný*), zřídka PJE (*př. sepjetí, vzepjetí* – od slov spjatý, napjatý)

SJE, ZJE

- svádí k psaní Ě, ale nikdy se tak nepíše (*př. sjednocení, zjevně, rozjezd*)

MĚ/MNĚ

- výslovnost [MŇE]
- **MNĚ** píšeme tehdy, je-li v **jiném tvaru slova** nebo ve **slově odvozeném -MN-** (př. *vzájemně* – *vzájemný*; *zapomněl* – *zapomíná*, *pomni*; *rozumně* – *rozumný*) **jinak píšeme MĚ** (př. *měsíc*, *město*)
- **ZÁJMENO JÁ**
 - **2. a 4. pád MĚ**
 - **3. a 6. pád MNĚ**
 - POMŮCKA: bez Jirky (Vaška) ➔ beze mě (2. p.)
o Jirkovi (Vaškovi) ➔ o mně (6. p.)
tebe ➔ mě X tobě ➔ mně

Doplňte MĚ/MNĚ.

1) přece nejsme m_kkoty	9) v tam_jších podmínkách
2) připom_li mi to	10) má příjem_jší hlas
3) dom_lý pachatel	11) pom_nkově modré oči
4) lež je vědom_ projevená nepravda	12) vzpom_l si brzy
5) náram_ se jim to líbilo	13) sm_sný odpad
6) časom_rná technika	14) dojem_ o ni pečoval
7) noc byla extrém_ teplá	15) cesta strm_ stoupala
8) m_lnické vinice	16) nejobjem_jší kufr

Doplňte MĚ/MNĚ.

- 1) přece nejsme **MĚKKOTY**
- 2) **PŘIPOMNĚLI** mi to
- 3) **DOMNĚLÝ** pachatel
- 4) lež je **VĚDOMĚ** projevená nepravda
- 5) **NÁRAMNĚ** se jim to líbilo
- 6) **ČASOMĚRNÁ** technika
- 7) noc byla **EXTRÉMNĚ** teplá
- 8) **MĚLNICKÉ** vinice
- 9) v **TAMĚJŠÍCH** podmínkách
- 10) má **PŘÍJEMNĚJŠÍ** hlas
- 11) **POMNĚNKOVĚ** modré oči
- 12) **VZPOMNĚL** si brzy
- 13) **SMĚSNÝ** odpad
- 14) **DOJEMNĚ** o ni pečoval
- 15) cesta **STRMĚ** stoupala
- 16) **NEJOBJEMNĚJŠÍ** kufr

6. PSANÍ Ú/Ů

Ú

- vždy na **ZAČÁTKU** slova (*úřad, úroda*)
 - u **přejatých** slov a **citoslovcí** může být i na konci (*ragú, jú, bú*)
- na **HRANICI** mezi **MORFÉMY** (*zúčastnit se, neúspěch, trojúhelník*)
- **výjimky** (*ocún*) a slova **cizího** původu (*fúze, manikúra, skútr, túra*)

Ů

- vždy na **KONCI** slova (*domů*)
- **UVNITŘ** slova (v kořeni či částech slova) – *můžu, vůbec, způsob*

Doplňte U/Ú/Ů.

1) neod_vodněný

2) čtyř_helník

3) ne_spěšný

4) ne_navný

5) t_je

6) štr_dl

7) vrk_

8) bez_čelný

9) p_liden

10) pr_vodce

11) m_ra

12) k_lt_ra

13) z_častnit se

14) igl_

15) Akademie m_zických umění

16) f_rie

17) _zký pr_chod

18) oc_n

19) trubad_r

20) rag_

21) sk_tr

22) pedik_ra

1) neodůvodněný

2) čtyřůhelník

3) neůspěšný

4) neůnavný

5) tůje

6) štrůdl/štrůdl

7) vrků

8) bezůčelný

9) půlden

10) průvodce

11) můra

12) kultura

13) zůčastnit se

14) iglů

15) Akademie můzických umění

16) fůrie/furie

17) ůzký průchod

18) ocůn

19) trubadůr

20) ragů

21) skůtr

22) pedikůra

7. PSANÍ PŘEDLOŽEK a PŘEDPON S/Z

- ❖ nemůžeme se spolehnout na zvukovou podobu (př. *správa, zpráva [SPRÁVA]*), ale u nepárových souhlásek a hlásky V se zvukovou podobou řídit můžeme (př. *svědomí, znovu*)

S

➤ **pojí se se 7. PÁDEM**

➤ př. *s městem, s sebou, s bratrem*

➤ **POZOR:**

- **kdo s koho:** *A teď uvidíme kdo s koho.*
- **být s to:** *Petr není s to mi ani zavolat.* (není schopen)
- **hodina s půlnoci:** *Právě odbila druhá hodina s půlnoci.* (2 hodiny ráno)
- **den s neděle:** *Teta přijede některý den s neděle.* (některý den příští týden)

Z

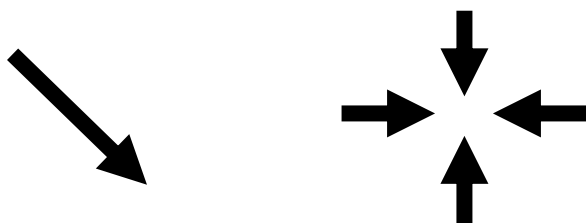
➤ **pojí se s 2. PÁDEM**

➤ př. *z města, z okna, ze zlosti*

7. PSANÍ PŘEDLOŽEK a PŘEDPON S/Z

S

- **SHORA DOLŮ** nebo **Z POVRCHU**
PRYČ (*spadnout, slétnout*)
- směřování **DOHROMADY**, na jedno místo, **k SOBĚ** (*sbírka, spojit, sbor*)

- **USTÁLENÉ PŘÍPADY:** *skončit, sdělit, spatřit, strávit, spotřeba, splnit, správně, skrývat, stěžovat si...*

Z

- **UKONČENOST DĚJE** – hlavně u dokonavých sloves utvořených z nedokonavých (*zklamat, zhroutit*)
- **ZMĚNA STAVU** (*zkrátit, zčervenat*)
- slova vzniklá **SPOJENÍM PŘEDLOŽKY se jménem, příslovcem, předložkou** (*zpočátku, zřídka, zdaleka, zpod*)
- **USTÁLENÉ PŘÍPADY:** *zpráva, zkušenost, zbytek, zbraň, zpívat, zpytovat...*

POZOR NA VÝZNAMOVÉ ROZDÍLY

➤ setřít (prach)	x	zedřít (se) (námahou)
➤ sjednat (smlouvu)	x	zjednat (pořádek)
➤ slít (dohromady)	x	zlít (polít někoho)
➤ smazat (tabuli)	x	zmazat (umazat)
➤ spravit (opravit)	x	zpravit (dát informaci)
➤ správa (úřad)	x	zpráva (informace)

Doplňte S/Z.

1) _vábit

2) _balit

3) _pronevěřit

4) _křivit

5) _děsit se

6) _pověď

7) _pytovat

8) _pupný

9) _tmelit

10) _hrabat

11) _dílet

12) _civilizovat

13) _tichnout

14) _temnět

15) _mrštit se

16) _bratřit

17) _peněžit

18) _pestřit

19) _kasat

20) _vádět

21) _plnomocnit

22) _žírat se

23) _hodit

24) _chovat se

25) _mírat

26) _hostit se

27) _říci se

28) _bohem

29) _cela

30) _části

31) _těžka

32) _hánět

1) **z**vábit

2) **s**balit

3) **z**pronevěřit

4) **z**křivit

5) **z**děsit se

6) **z**pověď

7) **z**pytovat

8) **z**pupný

9) **s**tmelit

10) **s**hrabat

11) **s**dílet

12) **z**civilizovat

13) **z**tichnout

14) **z**temnět

15) **s**mrštit se

16) **s**bratřit

17) **z**peněžit

18) **z**pestřit

19) **s**kasat

20) **s**vádět

21) **z**plnomocnit

22) **s**žírat se

23) **s**hodit

24) **s**chovat se

25) **z**mírat

26) **z**hostit se

27) **z**řící se

28) **s**bohem

29) **z**cela

30) **z**části

31) **z**těžka

32) **s**hánět

Následující slova použijte ve větách.

- 1) smazat – zmazat
- 2) směna – změna
- 3) svolat – zvolat
- 4) svolit – zvolit
- 5) sběhnout – zběhnout
- 6) správa – zpráva

- 1) Po výuce jsme **smazali** tabuli. Po malování pokoje jsme měli pořádně **zmazané** oblečení.
- 2) Před dovolenou si musím **směnit** peníze. Budu muset **změnit** práci.
- 3) Vedoucí **svolal** odpolední poradu. Hlasitě **zvolal** na celý sál.
- 4) Svolila** jsem k prodeji domu. **Zvolili** jsme si nového prezidenta.
- 5) Musím **sběhnout** do sklepa pro krabice. Voják **zběhl** z armády.
- 6) Správa** našeho města vydala rozhodnutí. To je ale milá **zpráva**!

8. PSANÍ PŘÍPON -ŠÍ, -ČÍ, -SKÝ (-STVÍ, -STVO) a -CKÝ (-CTVÍ, -CTVO)

-ŠÍ

➤ ZAKONČENÍ KOŘENE SE NEMĚNÍ

- *slabý – slabší, mladý – mladší, krátký – kratší*

➤ ZAKONČENÍ KOŘENE SE MĚNÍ

- *tichý – tišší, snadný – snazší (i snadnější), drahý – dražší, tuhý – tužší*

-ČÍ

➤ vyskytuje se poměrně **zřídka**

- *hezký – hezčí, lehký – lehčí*

8. PSANÍ PŘÍPON -ŠÍ, -ČÍ, -SKÝ (-STVÍ, -STVO) a -CKÝ (-CTVÍ, -CTVO)

-SKÝ

➤ ZAKONČENÍ KOŘENE SE NEMĚNÍ

- *řidič – řidičský, Plzeň – plzeňský, Kavkaz – kavkazský, Francouz – francouzský*

➤ ZAKONČENÍ KOŘENE SE MĚNÍ

- **H + SKÝ = ŽSKÝ** (*Praha – pražský, Zbiroh – zbirožský*)
- **G + SKÝ = ŽSKÝ** (*Kongo – konžský, Riga – rižský*) ALE *Bruggy – bruggský*
- **CH + SKÝ = ŠSKÝ** (*Valach – valašský, Kazach – kazašský*)

-CKÝ

- **C + SKÝ = CKÝ** (*Hradec – hradecký, Čimice – čimický*)
- **K + SKÝ = CKÝ** (*otrok – otrocký, Písek – písecký*)

➤ pozn. zde dochází k **porušení analogie**, podle které by se měla přípona -ský a kořen slova psát všude stejně

- v některých případech se rozšiřuje základ slova o **VKLÁDANÉ -E-** (*Nusle* – *nuselský*)
- slova zakončená na **-KO, -KY, -KA** při odvozování někdy **ODSOUVAJÍ -K-** (*Jevíčko* – *jevíčský*)
- u slov zakončených na **-CK, -SK** se přidává koncovka **-Ý** (*Rovensko* – *rovenský*)
- v jiných případech se základ slova rozšiřuje o skupinu **-EC-, -EN-, -ĚN-, -OV-** (*Hlinsko* – *hlinecký*, *Brno* – *brněnský*)
- u slov zakončených na **-BERK (-BERG), -PERK, -BURK (-BURG)** se koncové **-K (-G)** **ODSOUVÁ** (*Rožmberk* – *rožmberský*, *Kašperk* – *kašperský*)
- je-li koncové **-N ZDVOJENO**, jedno **-N SE ODSOUVÁ** (*Hostinné* – *hostinský*)
- **VÍCESLOVNÉ NÁZVY:**
 - přední člen spojíme s následujícím pomocí **-O-** (*Nový Bydžov* – *novobydžovský*)
 - **prohodíme pořadí a vypustíme předložku** (*Ústí nad Labem* – *labskoústecký*), ale v běžné mluvě zjednodušujeme (*ústecký*)
 - pokud se vyskytuje **spojovník**, zachováme jej (*Frýdek-Místek* – *frýdecko-místecký*)

Doplňte -SKÝ, - CKÝ.

1) Hlinné	8) Krkonoše
2) Horšovský Týn	9) Maroko
3) Lotyšsko	10) Japonsko
4) Rakousko-Uhersko	11) Volha
5) Aš	12) Okříšky
6) Halič	13) Adršpach
7) Minsk	

- 1) Hlinné – **hlinský** (*zdvojené n vynecháme*)
- 2) Horšovský Týn – **horšovskotýnský** (*vložíme O*)
- 3) Lotyšsko – **lotyšský** (*končí na -SK, přidáme jen koncovku -Ý*)
- 4) Rakousko-Uhersko – **rakousko-uherský** (*spojovník zachován*)
- 5) Aš – **ašský**
- 6) Halič – **haličský**
- 7) Minsk – **minský** (*končí na -SK, přidáme jen koncovku -Ý*)
- 8) Krkonoše – **krkonošský**
- 9) Maroko – **marocký** ($K+SKÝ = CKÝ$)
- 10) Japonsko – **japonský** (*končí na -SK, přidáme jen koncovku -Ý*)
- 11) Volha – **volžský** ($H+SKÝ = ŽSKÝ$)
- 12) Okříšky – **okříšský** (*končí na -KY, proto se K odsouvá*)
- 13) Adršpach – **adršpašský** ($CH+SKÝ = ŠSKÝ$)

A yellow speech bubble graphic with a tail pointing downwards, containing the text 'C) GRAFICKÉ PROSTŘEDKY SE SLOHOVOU PLATNOSTÍ'. The background features faint, concentric circles and curved lines in light gray.

C) GRAFICKÉ PROSTŘEDKY SE SLOHOVOU PLATNOSTÍ

GRAFICKÉ PROSTŘEDKY SE SLOHOVOU PLATNOSTÍ

INTERPUNKCE

- ❖ fonémy mají v grafické podobě svůj protějšek (grafémy), ale **suprasegmentální prvky** (frázování, modulace) můžeme značit pouze pomocí **interpunkce** (tzv. **rozdělovací značky**)

PSANÍ VELKÝCH PÍSMEN

- ❖ buď na **začátku vět** nebo pro označení **vlastních jmen** (značí jedinečnost pojmenovávaného, odlišnost od obecného – *př. Pražský hrad X pražský hrad*), popř. ještě k **vyjádření úcty** – *Ty, Vy*

+ TYPOGRAFICKÁ PRAVIDLA – grafická úprava textu

INTERPUNKCE

PSANÍ ČÁRKY

❖ ČÁRKY ODDĚLUJÍ:

/

➤ JEDNOTLIVÉ VĚTY V SOUVĚTÍ:

- **SOUŘADNÉ** – čárku **nepíšeme** po výrazech **A, I, NEBO, ANI** v poměru **SLUČOVACÍM**, v jiných poměrech čárku píšeme – př. *Napiš zprávu **a** pošli mi ji e-mailem.* X *Byl začátek prosince, **ale** stále bylo teplo.* (poměr odporovací)
- **PODŘADNÉ** – oddělení vět **závislých** od **řídících** – př. *Ještě nevím, kdy přijedu.*
- pozn. čárka před **NEBO** – volně **zaměnitelné** eventuality = **nebude čárka** (př. *Můžeme koupit jablka nebo hrušky.*); chceme naznačit **rozpor** = **bude čárka** (př. *Život, nebo smrt!*)

➤ NĚKOLIKANÁSOBNÉ VĚTNÉ ČLENY

- př. *Koupím si jablka, hrušky, banány a hrozny.*
- **pozor! neplatí pro přívlastek postupně rozvíjející** (př. *moje malé chlupaté koťátko*)

- **VSUVKY** – s větou významově souvisí jen velmi volně; nejsou jejím větným členem, proto je oddělujeme z obou stran čárkami (popř. pomlčkami) – př. *Bylo to, **zdá se mi**, docela nedávno.*
- **OSLOVENÍ** – př. ***Vážená paní**, chtěla bych Vás o něco požádat. Všechny Vás, **moji milí**, zdravím.*
- **PŘÍSTAVEK** – př. *Vracela jsem se do Olomouce, **domů**.*
- **PŘÍVLASTEK VOLNÝ** – př. *Na zahradě, **plné květin**, poletovaly včely.*
- **CITOSLOVCE** – př. ***Jé**, to je od tebe hezké! **Cink, cink**, ozvalo se blízko.*
- **OSAMOSTATNĚNÁ ČÁST VÝPOVĚDI** – př. ***Knih**, těch já mám dost!*

PSANÍ TEČKY

•

- ❖ na konci věty **OZNAMOVACÍ** (ale i rozkazovací a přací)
- ❖ za některými **ZKRATKAMI** (*atd., apod.*) a **ŘADOVÝMI ČÍSLOVKAMI** (*19. století*)

TYPOGRAFIE – nepíše se za nadpisy

Doplňte INTERPUNKCI.

- 1) Brambory obsahují minerální látky stopové prvky vitamíny škrob a bílkoviny.
- 2) Houby rostou ve vlhkém létě a ne za sucha.
- 3) Divadlo bylo jeho koníčkem a rozptýlením i zdrojem poznání.
- 4) V sobotu ani v neděli nebudu doma.
- 5) Vikingské meče jsou pokryté zlatem stříbrem a také reliéfy z tepaného plechu.
- 6) Všechny Vás moji milí srdečně pozdravuji.
- 7) Celou sbírku prodal lacino za pár korun.
- 8) Petr říkal že nebude doma a že se se mnou nebaví.
- 9) Petr říkal že nebude doma a pak odešel.
- 10) Karel IV český král umřel.
- 11) Buď půjdeš se mnou nebo zůstaneš doma.
- 12) Viděl jsem bratra kterého jsem roky neviděl a byl jsem za to moc rád.

- 1) Brambory obsahují minerální látky, stopové prvky, vitamíny, škrob a bílkoviny.
- 2) Houby rostou ve vlhkém létě, a ne za sucha.
- 3) Divadlo bylo jeho koníčkem a rozptýlením i zdrojem poznání.
- 4) V sobotu ani v neděli nebudu doma.
- 5) Vikingské meče jsou pokryté zlatem, stříbrem a také reliéfy z tepaného plechu.
- 6) Všechny Vás, moji milí, srdečně pozdravuji.
- 7) Celou sbírku prodal lacino, za pár korun.
- 8) Petr říkal, že nebude doma a že se se mnou nebaví.
- 9) Petr říkal, že nebude doma, a pak odešel.
- 10) Karel IV., český král, umřel.
- 11) Buď půjdeš se mnou, nebo zůstaneš doma.
- 12) Viděl jsem bratra, kterého jsem roky neviděl, a byl jsem za to moc rád.

Doplňte INTERPUNKCI.

- 13) Petr napsal písemku na jedničku a dokonce i nejlépe z celé třídy.
- 14) Zdržíš se nebo už půjdeš ?
- 15) Bylo už k jaru a přece mrzlo.
- 16) Věděl o tom a přesto zůstal doma.
- 17) Seděl dlouhou chvíli bez hnutí a teprve když se za ním již zcela setmělo vstal a přistoupil k oknu.
- 18) Není co jíst.
- 19) Ujasněte si zda je výklad podán deduktivně nebo induktivně či zda se obě metody střídají.
- 20) Spal jako zabitý.
- 21) Odpovězte prosím obratem nebo kdyby to nebylo možné nejpozději do konce tohoto měsíce.

- 13) Petr napsal písemku na jedničku, a dokonce i nejlépe z celé třídy.
- 14) Zdržíš se, nebo už půjdeš?
- 15) Bylo už k jaru, a přece mrzlo.
- 16) Věděl o tom, a přesto zůstal doma.
- 17) Seděl dlouhou chvíli bez hnutí, a teprve když se za ním již zcela setmělo, vstal a přistoupil k oknu.
- 18) Není co jíst. (*infinitní konstrukce, závislá na být/mít*)
- 19) Ujasněte si, zda je výklad podán deduktivně, nebo induktivně, či zda se obě metody střídají.
- 20) Spal jako zabitý.
- 21) Odpovězte prosím obratem, nebo(,) kdyby to nebylo možné, nejpozději do konce tohoto měsíce.

VYKŘIČNÍK

!

- ❖ **emocionálně** nabitá výpověď, zvolání
- ❖ na konci věty **ROZKAZOVACÍ** (*Dělej!*) nebo **PŘACÍ** (*Ať už je konec!*)
- ❖ pokud je **uvnitř věty v závorkách**, vyjadřuje **nesouhlas** či **údiv**
– př. *Byl to skutečně nejtěžší (!) úkol ze všech.*

STŘEDNÍK

•
/

- ❖ ukončuje větu (myšlenku), ale nenásleduje za ním velké písmeno
- ❖ **výraznější než čárka**, ale méně výrazný než tečka
- ❖ *př. Ale ráno bylo vše jinak; zpráva nedorazila.*

DVOJTEČKA

•
•

- ❖ na konci uvozovací věty **před přímou řečí** a před **výčtem**
- ❖ někdy (ale ne vždy) po něm následuje velké písmeno
- ❖ *př. Mezi hlavní součásti psychohygieny patří: spánek, pohyb, vyvážená strava.*

**TYPOGRAFIE: , . ! ? ; : píšeme
hned za slovo a za nimi je vždy
mezera**

❖ ale existují výjimky (*Ph.D.*)

UVOZOVKY a přímá řeč

“
”

- ❖ označují **přímou řeč, citovaný text** a **ironii** (př. *Ty jsi tedy „chytrý“.*)
- ❖ jednoduché , ' a boční » « uvozovky použijeme, když je do přímé řeči vložena jiná přímá řeč
 - *Věta uvozovací: „Přímá řeč.“*
 - *„Přímá řeč,“ věta uvozovací.*
 - *„Přímá řeč,“ věta uvozovací, „dokončení přímé řeči.“*

TYPOGRAFIE – uvozovky píšeme bez mezer

POMLČKA A SPOJOVNÍK

POMLČKA

- podobně jako **čárka odděluje** osamostatněné **části** od zbytku věty (např. vsuvky) – *př. Jitka – jako vždy – dostala jedničku.*
- **nedokončenost** výpovědi (např. když řekneme něco nevhodného) – *př. Už toho mám dost, ty –*
- přerývaná, rozrušená výpověď – *př. Ty – ty – ty za to můžeš!*
- **TYPOGRAFIE:** před i za je mezera, ale **NE** u **JEDNOSLOVNÝCH VÝRAZŮ** – *1993–1995, 10–13 hod., úterý–středa, Novák–Nováková*

SPOJOVNÍK

- používá se mezi **slovy** (popř. slovními spojeními), které spolu tvoří **těsnější celek**
 - **příjmení** složená ze dvou jmen – *př. Rimskij-Korsakov*
 - **místní názvy** – *př. Frýdek-Místek*
 - **souřadný poměr** (u přídavných jmen pokud první část končí na -SKO, -CKO, -NĚ, -OVĚ) – *př. česko-německý, pedagogicko-psychologický, lektor-překladatel*
- spojka **-li** (*mají-li*), dělení slov na konci řádku
- **TYPOGRAFIE:** bez mezer

TŘI TEČKY

...

- ❖ nedokončenost výpovědi, vypuštění části odborného textu v citacích
- ❖ jedná se o **JEDEN ZNAK**, nikoliv o tři tečky vedle sebe ... X ...
- ❖ *př. Zítra to bude trvat ještě dlouho, dlouho...*

TYPOGRAFIE – **před** slovem je oddělujeme **mezerou** (... *moje žena*)
za slovem připojujeme **bez mezery** (*Mně se to... tak úplně nelíbí.*)

APOSTROF

'

- ❖ říká se mu také **odsuvník**
- ❖ v českých větách **není častý**
- ❖ naznačuje **vynechané písmeno** – *př. padl – pad'*

ZÁVORKY

() []

- ❖ dávají se do nich **vsuvky, subjektivní komentáře** k řečenému, **vysvětlivky, výčty, objasnění**
- ❖ v **odborném** textu do nich píšeme **autora** a **rok** citovaného textu, popř. číslo strany (*Novák, 2023, s. 48*)
- ❖ () mohou být nahrazeny šikmými //, chceme-li dát do závorky další závorku
- ❖ [] značí se do nich zvuková podoba slova

LOMÍTKO

/

❖ označuje **rovnocenné varianty** nebo **možnost výběru**

TYPOGRAFIE:

- jeden z výrazů tvořen **dvěma** a **více slovy** = **MEZERY Z OBOU STRAN** (*př. podstatné jméno / substantivum*)
- oba výrazy tvořeny **jedním slovem** = **BEZ MEZER** (*př. slovesa/verba*)

PSANÍ VELKÝCH PÍSMEN

JEDNOSLOVNÉ NÁZVY a JMÉNA

➤ JMÉNA OSOB

- rodná jména, příjmení, umělecká jména, přezdívký (př. *Jan, Havel, Krejčí*)
- příslušníci rodů, národů, skupin, kmenů (př. *Čech, Němec, Sparta*)
- náboženské, mytologické postavy (př. *Bůh, Perun*)

➤ VLASTNÍ JMÉNA ZVÍŘAT

- př. *Mikeš, Alík*

➤ JMÉNA ZEMĚPISNÁ a HVĚZDÁŘSKÁ

- př. *Evropa, Vltava, Merkur*

VÍCESLOVNÉ NÁZVY

➤ VĚTŠINOU POUZE PRVNÍ SLOVO VELKÝM PÍSMENEM

- hlavně oficiální jména organizací a institucí, názvy států, správních oblastí (*př. Spojené státy americké, Organizace spojených národů*)
- pokud je součástí víceslovného názvu jiný název, píšeme velké písmeno i u něj (*př. Akademie věd České republiky*)

➤ OBYDLENÁ MÍSTA, OBCE, JEJICH ČÁSTI

- **kromě předložek** všechna počáteční písmena velká (*př. Hradec Králové, Ústí nad Labem, Bystřice pod Hostýnem*)

➤ POKUD OBSAHUJE I OBECNÉ JMÉNO, PÍŠE SE TOTO JMÉNO ZPRAVIDLA MALÝM PÍSMENEM – *př. nábřeží Kapitána Jaroše, Varšavská ulice, okres Kolín, Balkánský poloostrov, Středozemní moře, ostrov Mauritius*

➤ ZÁČÍNÁ-LI NÁZEV PŘEDLOŽKOU, PÍŠE SE S VELKÝM PÍSMENEM PŘEDLOŽKA I ZA NÍ NÁSLEDUJÍCÍ SLOVO – *př. dům U Dvou slunců, ulice U Hřebeniště*

PŘÍDAVNÁ JMÉNA ODVOZENÁ OD VLASTNÍCH JMEN

➤ PÍŠOU SE VĚTŠINOU S MALÝM PÍSMENEM

- nejsou-li prvním slovem jiného vlastního jména – *př. český, americký, olomoucký* X *Český Krumlov*
- výjimka – přídavná jména **přivlastňovací** utvořená od **vlastních jmen osob** (*př. Havlovy eseje*) X ale když je zakončeno –SKÝ, tak malé písmeno (*př. freudovský a jungovský přístup*)

Doplňte velká a malá písmena.

1) M/moře S/středozevní	13) I/indián	25) P/arlament Č/čR
2) T/třída P/politických V/věznů	14) V/velký V/vůz	26) A/akademie V/věd Č/české
R/republiky
3) M/mys D/dobré N/naděje	15) S/sluneční S/soustava	27) N/národní D/divadlo
4) S/stanice N/národní T/třída	16) J/jižní E/evropa	28) N/nový R/rok
5) D/dům U/u G/goliáše	17) N/niagarské V/vodopády	29) A/advent
6) U/učitel N/národů	18) U/ulice N/na P/příkopě	30) Ř/řád B/bílého L/lva
7) M/mistr J/jan H/hus	19) N/nádraží P/praha-S/smíchov	31) N/nobelova C/cena M/míru
8) M/mistr A/alouis J/jirásek	20) V/vladislavský S/sál	
9) P/pán B/bůh	21) O/organizace S/spojených N/národů	
10) S/svatá T/trojice	22) S/spojené K/království V/velké B/británie a S/severního I/irska	
11) D/děd V/vševěd	23) J/jihočeský K/kraj	
12) Č/černoch	24) O/okres K/kladno	

1) moře Středo zemní	13) indián	25) Parlament ČR
2) třída Politických věz ňů	14) Velký vůz	26) Akademie věd České republiky
3) mys Dobré nadě že	15) sluneční soustava	27) Národní divadlo
4) stanice Národní třída	16) jižní Evropa	28) Nový rok
5) dům U Goliáše	17) Niagarské vodopády	29) advent
6) Učitel národů (J. A. Komenský)	18) ulice Na Příkopě	30) Řád bílého Iva
7) mistr Jan Hus	19) nádraží Praha-Smíchov	31) Nobelova cena míru
8) Mistr Alois Jirásek (v oslovení)	20) Vladislavský sál	
9) Pán Bůh	21) Organizace spojených národů	
10) svatá Trojice	22) Spojené království Velké Británie a Severního Irska	
11) děd Vše věd	23) jihočeský kraj (<i>i s velkým J jako organizační jednotka</i>)	
12) černoch	24) okres Kladno	

DALŠÍ TYPOGRAFICKÁ PRAVIDLA

PÍSMO

- **TIŠTĚNÝ TEXT – PATKOVÉ** (Times New Roman)
- **ČTENÍ Z PC** (např. prezentace a kratší texty) – **BEZPATKOVÉ** (Calibri)
- *KURZÍVA* – přímé citace v odborném textu, rozlišení řeči autora a vnitřního monologu postavy
- **TUČNÉ** – významné myšlenky, důraz
- není vhodné kombinovat více stylů písma

SLOVA V TEXTU

- oddělujeme **mezerami**
- jako jedno **slovo** chápeme takový shluk hlásek, které **nemůžeme rozdělit** a **vložit mezi ně jiné slovo**
 - *př. vlevo* (jedno slovo, protože nemůžeme říct „v úplné levo“) X *v pořádku* (dvě slova, protože můžeme říct „v úplném pořádku“)
 - *př. proto* X *pro to* (můžeme nahradit „pro tu věc“) – *Přišla jsem proto, abych tě viděla.* X *Když něco chceš, musíš pro to něco udělat.*

NADPIS

- neděláme za ním tečku
- píšeme jej na **samostatný řádek** (lze i tučně)

ODSTAVCE

- oddělujeme ENTEREM a zarovnáme do **bloku**

DĚLENÍ SLOV NA KONCI ŘÁDKU

- užívá se **spojovník**
- podle **slabik** (*ne-pos-tra-da-tel-ný*) nebo **stavby slova** (*ne-po-str-a-da-tel-ný*) – ale nejsou zde jednoznačná pravidla, protože dělení do slabik je dáno citem
- na konci **NESMÍ** zůstat **jednoslabičné předložky a spojky**
 - neoddělujeme ENTEREM, ale použijeme tzv. **pevnou mezeru** (klávesová zkratka Ctrl + Shift + mezera nebo Alt + 0160)

PSANÍ ČÍSLOVEK

- **SLOŽENÉ ČÍSLOVKOVÉ VÝRAZY:** každá číslovka **zvlášť** (*deset tisíc čtyři sta dvacet pět*), ale na **složenkách** jako jedno slovo (*dvěstědvacetosm*)
- **ZA ŘADOVÝMI ČÍSLOVKAMI (vyjádřenými číslicí) SE PÍŠE TEČKA:** 24. *prosinec, Karel IV.*; ale tečku **nepíšeme** v datu ve **zlomku** (24/12/2007)
 - 8/12/2007 x 8. 12. 2007 x 08.12.2007
- **OZNAČNÍ KAPITOLY, STRÁNKY** stojí-li číslice za jménem: *na straně 26 nahoře, kapitola 15*
- **ČAS:** 13.30
- **SPOTROVNÍ ÚDAJE:** 13:30

- **PENĚŽNÍ ÚDAJE:** 13,30
- **PROCENTA:** 10% - desetiprocentní, 10 % - 10 procent
- **STUPNĚ:** 10 °C - desetistupňový, 10 °C - 10 stupňů
- **ROKY:** 10letý - desetiletý
- **DATUM:** 11. 11. 2004
- **LETOPOČET:** tisíc devět set dvacet pět X tisíc devět set pětadvacet X devatenáct set dvacet pět X devatenáct set pětadvacet

D) PRAVOPISNÉ DUBLETY

PRAVOPISNÉ DUBLETY

❖ **DVOJTVARY:** dvě rovnocenné varianty, které se neliší svým významem

PŘÍSLOVEČNÉ SPŘEŽKY

➤ vznikly spojením **PŘEDLOŽKY** + podstatné jméno / přídavné jméno / zájmeno / číslovka / příslovce / přechodník

▪ *př. zpočátku, zamlada, potom, podesáté, najindy*

➤ **DUBLETNÍ TVARY:** *bezesporu X beze sporu*
bezpochyby X bez pochyby
bohudík X bohu dík
mimoto X mimo to
podruhé X po druhé

...

➤ ALE OBČAS SE O DUBLETY NEJEDNÁ! – VÝZNAM URČUJE MEZERA

- **načerno** (ilegálně) X **na černo** (černou barvou)
 - **nahoru** X **na horu** (Říp)
 - **zpravidla** (ráno běhá) X **z pravidla** (výjimka)
 - **dokonce** (málo nebo dokonce nic) X **do konce** (zůstat až do konce)
 - **zato** (ne moc nadaný, zato pilný) X **za to** (dám mnoho za to)
 - **přitom** (pracuje a přitom jí) X **při tom** (při tom počasí)
 - **vtom** (udeřil blesk) X **v tom** (okamžiku)
- pozn. spojení **předložka + zájmeno** se **většinou** píše **dohromady** (beztoho, potom) a spojení **předložka + příslovce** se **vždy** píše **dohromady** (nahonem, napořád, navždy)

PRAVOPISNÉ DUBLETY

CIZÍ SLOVA

- **DUBLETNÍ TVARY:** *analýza X analysa*
diskuze X diskuse
filozofie X filosofie
jazz X džez
manažer X manager
...

- pravopis se řídí směsicí pravidel psací soustavy, ze které je slovo přejato, a pravidel české psací soustavy – záleží na tom, do jaké míry je slovo **zdomácnělé** (př. *košile* /z latiny, není považováno za cizí/ X *management* /považováno za cizí, proto je zápis i výslovnost původní/)

Napište, jak se píšou následující cizí slova.

1) [randevu]	13) [meká]	25) [biceps]
2) [kiklop]	14) [ohájo]	26) [bikini]
3) [dabink]	15) [tenesí]	27) [budhistickí]
4) [vitrína]	16) [hijacint]	28) [bista]
5) [linčovat]	17) [jáchim]	29) [disharmonije]
6) [kaki] barva	18) [kristína]	30) [disfunkce]
7) [hipofíza]	19) [odiseus]	31) [fó pá]
8) [kurikulum vite]	20) [acilpirin]	32) [hendikep]
9) [status kvo]	21) [aspirin]	33) [jazilka]
10) [hág]	22) [alibi]	34) [mikroanalíza]
11) [libije]	23) [apokrif]	35) [validita]
12) [los endžls]	24) [bihejviorizmus]	36) [kurijózní]

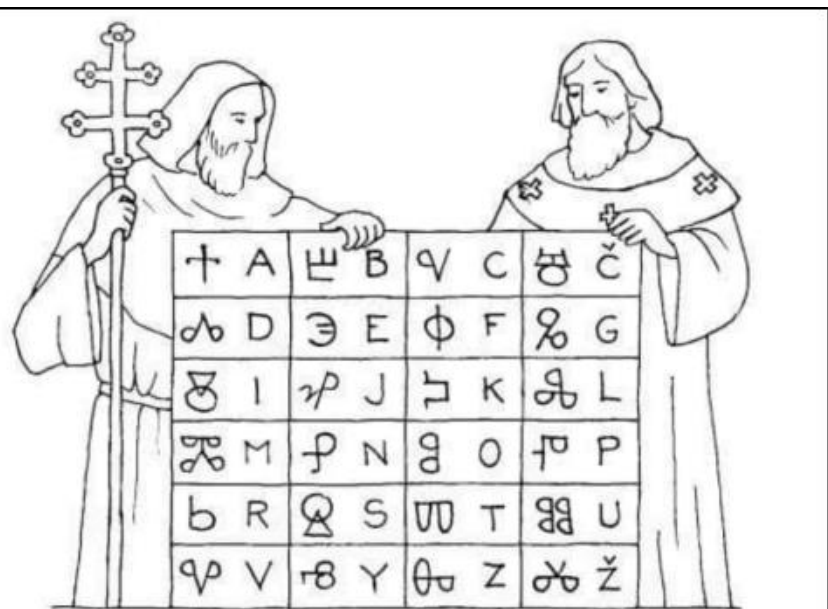
1) rendez-vous	13) Mekka	25) biceps
2) kyklop	14) Ohio	26) bikiny
3) dabink/dabing	15) Tennessee	27) buddhistický
4) vitrína	16) hyacint	28) bysta/busta
5) lynčovat	17) Jáchym	29) disharmonie
6) khaki barva	18) Kristýna/Kristina	30) dysfunkce
7) hypofýza	19) Odysseus	31) faux pas
8) curriculum vitae	20) acylpyrin	32) handicap/hendikep
9) status quo	21) aspirin	33) jazylka
10) Haag	22) alibi	34) mikroanalýza
11) Libye	23) apokryf	35) validita
12) Los Angeles	24) behaviorismus	36) kuriózní

E) STRUČNÝ VÝVOJ ČESKÉHO PRAVOPISU

CO PŘEDCHÁZELO?

➤ **PRASLOVANŠTINA, PRAČEŠTINA** (10.–12. stol.) – neexistují písemné památky, funkci spisovného jazyka zastává **latina**

➤ **STAROSLOVIENŠTINA:**

- nejstarší písemně dochovaný **slovanský jazyk**
- na žádost velkomoravského knížete Rastislava ji **vytvořili Cyril a Metoděj**
- jazyk vznikl pro **náboženské** potřeby
- písmo **HLAHOLICE**
- po pádu Velkomoravské říše vytlačena latinou

ČASOVÁ OSA

**PRIMITIVNÍ
PRAVOPIS**

12.–13. stol.

**DIAKRITICKÝ
PRAVOPIS**

14.–15. stol.

**ANALOGICKÁ A
SKLADNÁ
OPRAVA**

18.–19. stol.

**SPŘEŽKOVÝ
PRAVOPIS**

13. stol.

**BRATRSKÝ
PRAVOPIS**

16.–17. stol.

**MODERNÍ
ČEŠTINA**

40. léta
19.stol.–
současnost

PRIMITIVNÍ PRAVOPIS (12.–13. stol.)

❖ RANÁ STARÁ ČEŠTINA

- vznikají **první české písemné památky** – bohemika (česká jména v cizojazyčných textech), glosy (české překlady slov a frází v cizojazyčných textech) a přípisky (drobné záznamy v češtině)

C = označovalo Č, C i K

S = označovalo Š i S

- používáno **písmo latinské abecedy**

SPŘEŽKOVÝ PRAVOPIS (13. stol.)

❖ RANÁ STARÁ ČEŠTINA

- nejstarší známé samostatné české věty byly připsány k **zakládací listině litoměřické kapituly** (společenství kněží)

R + S = označovalo Ř

S + Z = označovalo Š

C + Z = označovalo Č

czas = čas

- české hlásky označovány **kombinací písmen latinské abecedy**

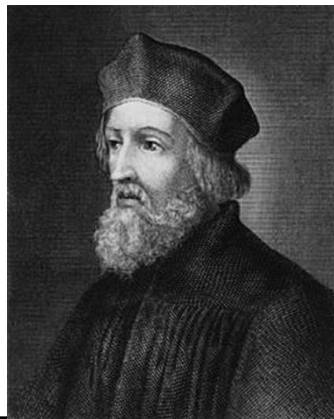
DIAKRITICKÝ PRAVOPIS (14.–15. stol.)

❖ STARÁ ČEŠTINA

- vznikají česky psané písemné památky (Dalimilova kronika, Alexandreis apod.)

MĚKKÉ SOUHLÁSKY = TEČKA NAD PÍSMENEM
DÉLKA SAMOHLÁSEK = označována ČÁRKOU

- nabodeníčko krátké – *život*
- nabodeníčko dlouhé – *počátek*
- návrh na změnu pravopisu (*Orthographia Bohemica*) – **Jan Hus**

BRATRSKÝ PRAVOPIS (16.–17. stol.)

❖ HUMANISTICKÁ ČEŠTINA

- vynález **knihtisku**, standardem pro spisovnou češtinu se stává **Bible kralická**

TEČKA NAD MĚKKOU SOUHLÁSKOU NAHRAZENA ČÁRKAMI/HÁČKY
ZAČÍNÁ SE POUŽÍVAT Ě

ZÁKLADY INTERPUNKCE – tečka, otazník, vykřičník, dvojtečka

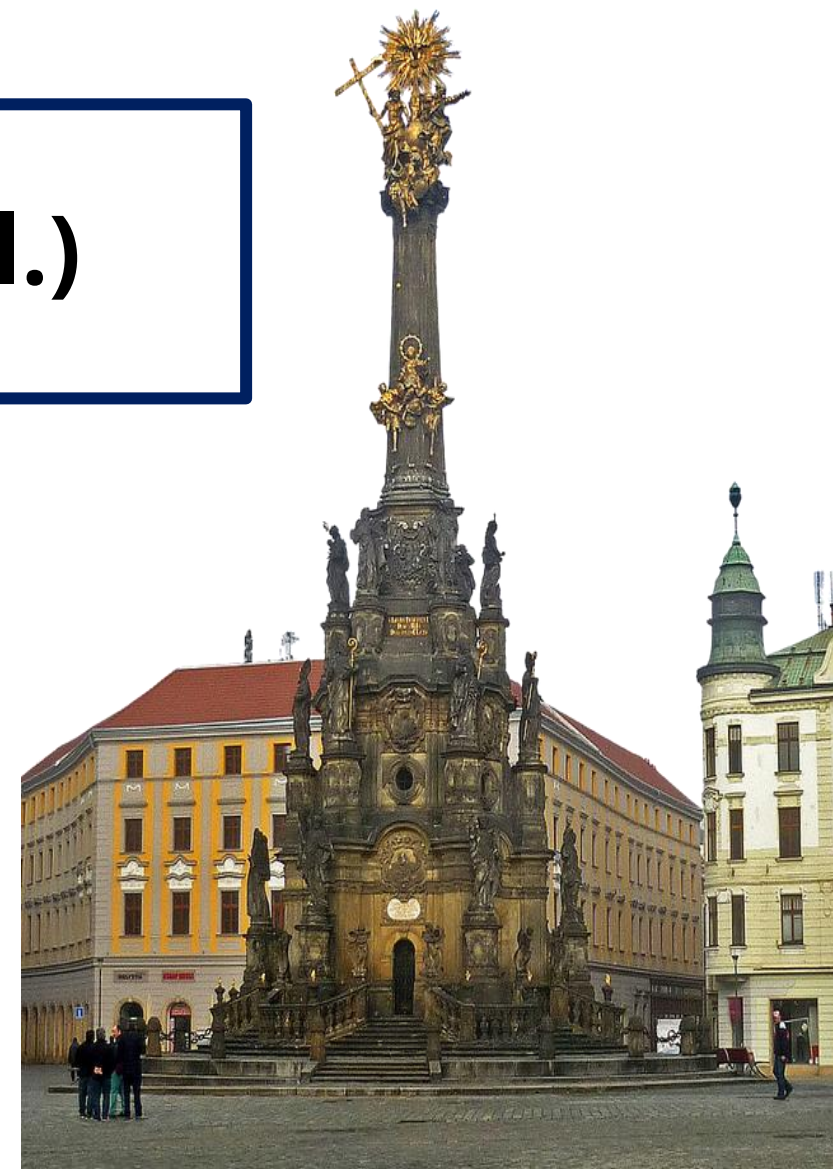
DÉLKA SAMOHLÁSEK označována ČÁRKOU

PO OSTRÝCH SYKAVKÁCH (C, S, Z) se psalo Y (př. cyzý)

- kombinace **SPŘEŽKOVÉHO** a **DIAKRITICKÉHO** pravopisu
- vzniká mluvnice češtiny od **Jana Blahoslava** a slovníky (apod.) od **Daniela A. z Veleslavína**

BAROKNÍ ČEŠTINA (16.–17. stol.)

- ❖ **omezení** fungování **českého** spisovného **jazyka**, hlavní roli má **němčina**
- ❖ v tomto období tvoří **J. A. Komenský**

ANALOGICKÁ a SKLADNÁ OPRAVA (18.–19. stol.)

❖ OBROZENECKÁ ČEŠTINA

➤ J. DOBROVSKÝ

- česká gramatika psaná německy

SYSTÉM VZORŮ
I/Y podle analogie

➤ P. J. ŠAFAŘÍK

Í místo J
J místo G
V místo W

gegj = její

gest = jest

- ovlivněno J. A. Komenským a jazykem konce 16. stol.

- **J. Jungmann** – *Slovník česko-německý*
(zavedl do českého jazyka mnoho novotvarů
– *zeměpis, látka apod.*)

- **PURISMUS** = snaha očistit češtinu od germanismů (vznikají slova jako
klapkobřinkostroj, nosočistoplena, libozvěna, hlubozník, knihovtipník apod.)

MODERNÍ ČEŠTINA (40 léta 19. stol. – současnost)

- všeobecný **rozvoj češtiny** (publicistika, umělecká tvorba), přejímání z cizích jazyků
- na rozvoji se podílel také **Pražský lingvistický kroužek**
- **J. GEBAUER – Pravidla českého pravopisu (1902)**
 - poslední úprava 1993

Procvičování online

<https://www.umimecesky.cz/>

<https://www.pravopisne.cz/pravopisna-cviceni/>

<https://www.skolasnadhledem.cz/profil/3-stupen/12-cesky-jazyk>

<https://magazin.aktualne.cz/cestina-kviz/r~c1087a521feb11e98c840cc47ab5f122/>

1. CHARAKTERISTIKA GRAFICKÉHO SYSTÉMU SOUČASNÉ ČEŠTINY

- **grafémika, grafém** – obecná charakteristika
- **latinka, diakritika** a další znaky
- **ortografie**, funkce pravopisu

2. ZÁKLADNÍ PRAVOPISNÁ PROBLEMATIKA

- specifika pravopisu **lexikálního, morfologického a syntaktického** + princip **analogie**
- **přehled základních pravopisných jevů** (písmeno CH, Q, W, X; hlásky podléhající spodobě znělosti; psaní DI, TI, NI, DĚ, TĚ, NĚ; psaní I/Y; psaní Ě; psaní Ú/Ů; psaní předložek a předpon S/Z; psaní přípon -ŠÍ, -ČÍ, -SKÝ, -CKÝ) + **příklady**

3. GRAFICKÉ PROSTŘEDKY SE SLOHOVOU PLATNOSTÍ

- **interpunkce** (čárky, tečky, vykřičník, otazník, středník, dvojtečka, uvozovky, pomlčka, spojovník, tři tečky, apostrof, závorky, lomítka) + **typografie a způsoby užití**
- psaní **velkých písmen** – specifika vysvětlit na konkrétních příkladech

4. PRAVOPISNÉ DUBLETY

- **příslopečné spřežky** – specifika + příklady dubletních tvarů
- **cizí slova** – specifika + příklady dubletních tvarů

5. STRUČNÝ VÝVOJ ČESKÉHO PRAVOPISU

- **primitivní, spřežkový, diakritický, bratrský, analogická a skladná oprava, moderní čeština**

Zdroje

HUBÁČEK, Jaroslav et al. *Čeština pro učitele*. Vyd. 4., upr. [i.e. Vyd. 5.]. [Odry]: Vade Mecum Bohemiae, 2010. 375 s. ISBN 978-80-86041-37-7.

KNIHOVNIČKA KČJL <http://kcjl.upol.cz/knihovnicka/?view=kategorie&id=1&>

KOLÁŘOVÁ, Ivana et al. *Český jazyk: [pro studující učitelství 1. stupně základní školy]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 296 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3358-6.

KROBOTOVÁ, Milena. *Jazykové prostředky se slohovou platností*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Skripta. Dostupné z: <https://docplayer.cz/15910974-3-jazykove-prostredky-se-slohovou-platnosti-doc-phdr-milena-krobotova-csc.html>

SOCHROVÁ, Marie. *Český jazyk a literatura: literatura, český jazyk, čtenářský deník, cvičení z českého jazyka: ucelená, přehledná, osvědčená příprava k maturitě i na VŠ*. [Havlíčkův Brod: Fragment, 2006]. 88, 104, 126, 142 s.

SVOBODOVÁ, Jindřiška. *Syntaktické rozbory v praxi* [CD-ROM]. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. Požadavky na systém: Adobe Acrobat Reader. ISBN 978-80-244-3046-1.

Obrázky:

<https://www.filokartie.cz/netradicni-psani-pohlednice-hlaholice-zadny-proble-r-16-c-485>

https://www.idnes.cz/usti/zpravy/zakladaci-listina-litomericke-kapituly-sv-stepana-vystava-litomerice-kralovske-mesto.A190625_485432_usti-zpravy_pakr

https://cs.wikipedia.org/wiki/O_c%C3%ADrkv%C3%AD

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Baroko#/media/Soubor:Olm%C3%BCtz-Dreifaltigkeitss%C3%A4ule2.jpg>

https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Gebauer

Pedagogická
fakulta

Univerzita Palackého
v Olomouci

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

Národní
plán
obnovy

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Podpořeno z projektu Vzdělávání na UP 22+ edUP NPO_UPOL_MSMT-16589/2022.